

การรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาในอาคารศาลากลางจังหวัดของภาคเหนือประเทศไทย: การวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและการรับรู้ของสาธารณชน

Perception of Lanna identity in Northern Thailand's provincial government houses: an analysis of architectural identity and public perception

ปรียาภรณ์ บุนนาค¹ และ กรุณา รักษวิน²
Preeyapat Bunnag¹ and Karuna Raksawin²

Received: 2023-05-12

Revised: 2024-10-07

Accepted: 2024-11-18

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบหรือองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของศาลากลางจังหวัด ที่ประชากรในพื้นที่ภาคเหนือสามารถรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาได้อย่างชัดเจน โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณผ่านแบบสอบถามเพื่อทดสอบการรับรู้อัตลักษณ์ในอาคารศาลากลาง กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ประชากรที่มีภูมิลำเนาหรืออาศัยอยู่ใน 9 จังหวัดภาคเหนือ จำนวนทั้งสิ้น 405 คน จากผลการศึกษา พบว่า การรับรู้อัตลักษณ์ของล้านนาเกิดขึ้นจากองค์ประกอบของหลังคา โดยเฉพาะส่วนประดับตกแต่งเชิงสัญลักษณ์ เช่น กาแลข้อฟ้า และหางหงส์ ซึ่งพบได้ในการออกแบบศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ พะเยา แพร่ อุตรดิตถ์ และลำปาง

คำสำคัญ: การรับรู้ อัตลักษณ์ ล้านนา ศาลากลางจังหวัด ภาคเหนือ

¹ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(Faculty of Architecture, Chiang Mai University)

ผู้เขียนอันดับแรก (first author) E-mail: yao.bunnag@gmail.com

² คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(Faculty of Architecture, Chiang Mai University)

ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (corresponding author)

Abstract

The objective of this study is to investigate the architectural elements of provincial government houses in Northern Thailand that allow residents to perceive the Lanna identity distinctly. A quantitative research method involving questionnaires was employed to test perception. The sample consisted of 405 residents from 9 northern provinces. The findings indicated that the perception of Lanna identity is strongly associated with roof components, particularly decorative elements such as Galae, Chor Fa, and Hang Hong, which were evident in the government houses of Chiang Mai, Phayao, Phrae, Uttaradit, and Lampang.

Keywords: perception, identity, Lanna, provincial government house, Northern

บทนำ

1. ภูมิหลังของอัตลักษณ์ล้านนา

อาณาจักรล้านนา ก่อตั้งขึ้นในศตวรรษที่ 13 (Chiwarak, 2023) เคยเป็นอาณาจักรที่มีอิทธิพลในภาคเหนือของประเทศไทย คำว่า “ล้านนา” เองมีความหมายว่า “ทุ่งนาแสนอุดมสมบูรณ์” ซึ่งสะท้อนถึงความมั่งคั่งทางการเกษตรของภูมิภาค และความเจริญรุ่งเรืองที่เกื้อหนุนวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมของอาณาจักร รูปแบบสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้มีลักษณะเฉพาะที่เด่นชัด เช่น หลังคาที่ลาดชัน การแกะสลักไม้ที่ละเอียดอ่อน และองค์ประกอบที่สะท้อนถึงอิทธิพลของศาสนาพุทธที่แพร่หลายในภูมิภาคนี้

เมื่อเวลาผ่านไป อิทธิพลของอาณาจักรล้านนาค่อย ๆ ลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากที่ถูกผนวกเข้ากับอาณาจักรสยามในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 อย่างไรก็ตาม อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของล้านนายังคงแข็งแกร่ง โดยเฉพาะในด้านสถาปัตยกรรม แม้ว่าความทันสมัยจะเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคนี้ แต่รูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิมเหล่านี้ยังคงได้รับการอนุรักษ์ไว้ในวัด บ้านเรือน และอาคารสาธารณะต่าง ๆ การศึกษานี้มุ่งเน้นไปที่การผสมผสานรูปแบบดั้งเดิมเหล่านี้เข้ากับการออกแบบอาคารศาลากลางจังหวัด ซึ่งทำหน้าที่ทั้งเป็นศูนย์กลางการบริหารและสัญลักษณ์ของอำนาจการปกครอง

2. วิวัฒนาการของศาลากลางจังหวัด

ศาลากลางจังหวัดในประเทศไทยมีวิวัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ จากจุดกำเนิดในช่วงแรก อาคารเหล่านี้เป็นโครงสร้างไม่อย่างง่ายที่สะท้อนรูปแบบสถาปัตยกรรมท้องถิ่น และมักถูกสร้างโดยช่างฝีมือในท้องถิ่นโดยใช้วัสดุที่ได้จากสภาพแวดล้อมโดยรอบ เมื่อประเทศไทยเริ่มทันสมัยขึ้น อาคารเหล่านี้เริ่มผสมผสานองค์ประกอบสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกเข้าไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งทรงส่งเสริมการนำเทคโนโลยีและหลักการออกแบบจากตะวันตกมาใช้ (Kaewpeela, Raksawin & Suthasupa, 2020)

การเปลี่ยนแปลงนี้นำไปสู่การสร้างมาตรฐานของอาคารรัฐบาลทั่วประเทศ โดยให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของแต่ละภูมิภาคน้อยลง อย่างไรก็ตาม ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาเกิดความสนใจใหม่ในการอนุรักษ์และส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น นำไปสู่การฟื้นฟูการใช้องค์ประกอบสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมในอาคารสาธารณะ การศึกษานี้จึงเป็นการตรวจสอบว่าองค์ประกอบเหล่านี้ถูกนำมาใช้ในการออกแบบศาลากลางจังหวัดในภาคเหนือของประเทศไทยด้วยการสอบถามประชากรในท้องถิ่นที่มีการรับรู้ต่อสิ่งเหล่านี้อย่างไร

3. ความสำคัญของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในสถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมเป็นการแสดงออกอันทรงพลังของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาคที่มีมรดกทางประวัติศาสตร์อันอุดมสมบูรณ์อย่างล้านนา อาคารไม่ใช่เพียงแค่โครงสร้างทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงค่านิยม ความเชื่อ และประเพณีของผู้คนที่สร้างและใช้งานอาคารเหล่านั้น ในภาคเหนือของประเทศไทย การผสมผสานอัตลักษณ์ล้านนาเข้ากับการออกแบบอาคารสาธารณะ เช่น ศาลากลางจังหวัด จึงสามารถมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมได้

นอกจากนี้ การใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมท้องถิ่นในอาคารรัฐบาลสามารถสร้างความรู้สึภาคภูมิใจ และความเป็นเจ้าของในหมู่ประชากรท้องถิ่น เมื่อผู้คนเห็นองค์ประกอบของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของ พวกเขาสะท้อนอยู่ในสถาปัตยกรรมสาธารณะ ยังช่วยเสริมสร้างความเชื่อมโยงกับมรดกทางวัฒนธรรมและ เสริมสร้างความรู้สึว่าเป็นชุมชนให้แข็งแกร่งขึ้น การศึกษานี้มุ่งสำรวจว่าอัตลักษณ์ล้านนาถูกรับรู้ในศาลากลาง จังหวัดอย่างไร ซึ่งจะมีความหมายต่ออนาคตของการออกแบบสถาปัตยกรรมในภูมิภาคต่อไป

เนื่องจากการสร้างและต่อเติมอาคารศาลากลางจังหวัดหลังใหม่แทนอาคารหลังเดิม ซึ่งมีขนาดเล็ก ในหลายจังหวัดของประเทศไทย และยังคงมีแผนจะดำเนินการก่อสร้างหรือต่อเติมในอนาคตในบางจังหวัด เป็นการดำเนินงานตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอำนวยการจัดระบบศูนย์ราชการ พ.ศ. 2539 เพื่อรวมอาคารสถานที่ราชการให้เป็นศูนย์กลางการบริการงาน และอำนวยความสะดวกในการบริการ แก่ประชาชน แม้จะมีมติจากคณะรัฐมนตรีให้พิจารณาออกแบบและวางผังอาคารภายในศูนย์ราชการให้มีความสอดคล้องกับรูปแบบทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เพื่อความเป็นเอกลักษณ์ของศูนย์ราชการในแต่ละแห่ง (The secretariat of the cabinet, 2010) แต่เมื่อมองดูศาลากลางจังหวัดในหลายแห่งกลับไม่สามารถระบุ ได้ว่า อาคารศาลากลางจังหวัดนั้นตั้งอยู่ในภูมิภาคใดของประเทศไทย รวมถึงศาลากลางจังหวัดในภาคเหนือ ดังนั้น การศึกษาการออกแบบศาลากลางจังหวัดในภาคเหนือที่แสดงอัตลักษณ์ล้านนา จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพื่อเป็นแนวทางการออกแบบศาลากลางจังหวัดหรืออาคารราชการอื่น ๆ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อค้นหารูปแบบหรือองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของศาลากลางจังหวัดในภาคเหนือ ที่ทำให้ ประชากรสามารถรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาได้

การทบทวนวรรณกรรม

1. อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม หมายถึง ลักษณะเฉพาะที่ทำให้อาคารหรือกลุ่มอาคาร เป็นตัวแทนของวัฒนธรรมหรือภูมิภาคเฉพาะ อัตลักษณ์นี้มักถูกแสดงออกผ่านการใช้ลักษณะทาง สถาปัตยกรรม วัสดุ และหลักการออกแบบที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในหลายวัฒนธรรม องค์ประกอบ เหล่านี้จึงได้รับการแฝงความหมายเชิงสัญลักษณ์ ที่ไม่ใช่แค่เพียงคุณสมบัติการตกแต่งเท่านั้น แต่เป็นส่วน สำคัญของการแสดงออกทางวัฒนธรรมได้ (Poupuntarugsagul & Raksawin, 2024)

ในภาคเหนือของประเทศไทย สถาปัตยกรรมล้านนามีความอุดมสมบูรณ์ด้วยสัญลักษณ์ดังกล่าว “กาแล” ซึ่งเป็นการตกแต่งไม้ที่โดดเด่นพบได้บนหน้าจั่วของบ้านล้านนาดั้งเดิม เป็นหนึ่งในสัญลักษณ์เหล่านั้น กาแลมักมีรูปร่างคล้ายหางนกที่ถูกสร้างขึ้นอย่างมีสไตล์ และเชื่อกันว่าช่วยปกป้องผู้อยู่อาศัยในบ้านจาก วิญญาณร้าย องค์ประกอบอื่น ๆ เช่น หลังคาที่ลาดชันและการแกะสลักไม้อันวิจิตร ยังแฝงความหมาย เชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางพุทธศาสนาและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (Raksawin, 2011)

จากการศึกษาที่ผ่านมา แสดงให้เห็นว่าสัญลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะในภูมิภาคที่กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของความทันสมัย ในการศึกษาของ Bahga & Raheja (2019) เกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมในอินเดีย พบว่า องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิม มีความสำคัญในการรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นในท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ผลการศึกษาที่คล้ายคลึงกันยังพบได้ในภูมิภาคอื่น ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการผสมผสานสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมเข้ากับสถาปัตยกรรมสมัยใหม่สามารถช่วยรักษาความต่อเนื่องกับอดีตได้ (Frampton, 2016)

2. สถาปัตยกรรมล้านนา

สถาปัตยกรรมล้านนามีลักษณะเด่นที่ความเรียบง่าย มีการใช้งานที่เหมาะสม และการเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับธรรมชาติ (Charernsupkul & Temiyabandha, 1996) อาคารล้านนาดั้งเดิมมักสร้างด้วยไม้ โดยมีหลังคาที่ลาดชันเพื่อระบายน้ำฝนอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในสภาพอากาศเขตร้อนของภูมิภาคนี้ การใช้วัสดุธรรมชาติเช่นไม้สักและการผสมผสานงานช่างฝีมือท้องถิ่นเป็นลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรมประเภทนี้

นอกเหนือจากการใช้งานแล้ว สถาปัตยกรรมล้านนายังมีความหมายเชิงสัญลักษณ์สูง (Potjanalawan, 2013) การออกแบบวัดล้านนามีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งจากจักรวาลวิทยาพุทธศาสนา โดยที่องค์ประกอบแต่ละส่วนของโครงสร้างแสดงถึงแง่มุมต่าง ๆ ของจักรวาล การจัดวางผังบ้านล้านนาจึงมีความหมายเชิงสัญลักษณ์เช่นกัน โดยมักสะท้อนถึงลำดับชั้นทางสังคมของครอบครัวและความเชื่อทางจิตวิญญาณของผู้อยู่อาศัย

แม้จะมีการเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ที่แพร่กระจายไปทั่วประเทศไทย สถาปัตยกรรมล้านนาก็ยังได้รับการอนุรักษ์ไว้อย่างดีในบางพื้นที่ ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา มีการเคลื่อนไหวเพิ่มขึ้นในการฟื้นฟูและส่งเสริมประเพณีสถาปัตยกรรมล้านนา โดยเฉพาะในการออกแบบอาคารสาธารณะ การศึกษานี้สร้างขึ้นจากผลงานที่มีอยู่โดยการตรวจสอบว่า ประเพณีเหล่านี้ถูกผสมผสานเข้ากับการออกแบบอาคารศาลากลางจังหวัดในภาคเหนือของประเทศไทยอย่างไร

3. การศึกษาการรับรู้ในงานสถาปัตยกรรม

การศึกษาการรับรู้ในงานสถาปัตยกรรม มุ่งเน้นไปที่วิธีการที่ผู้คนรับรู้และมีปฏิสัมพันธ์กับอาคารและพื้นที่สถาปัตยกรรม การศึกษาเหล่านี้มีความสำคัญเพราะช่วยให้สถาปนิกและนักออกแบบเข้าใจว่า ผลงานของพวกเขาถูกผู้ใช้และผู้อยู่อาศัยในพื้นที่เหล่านั้นรับรู้และสัมผัสอย่างไร ในบริบทของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การศึกษาการรับรู้สามารถเปิดเผยได้ว่า องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมสื่อถึงความหมายทางวัฒนธรรมที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด

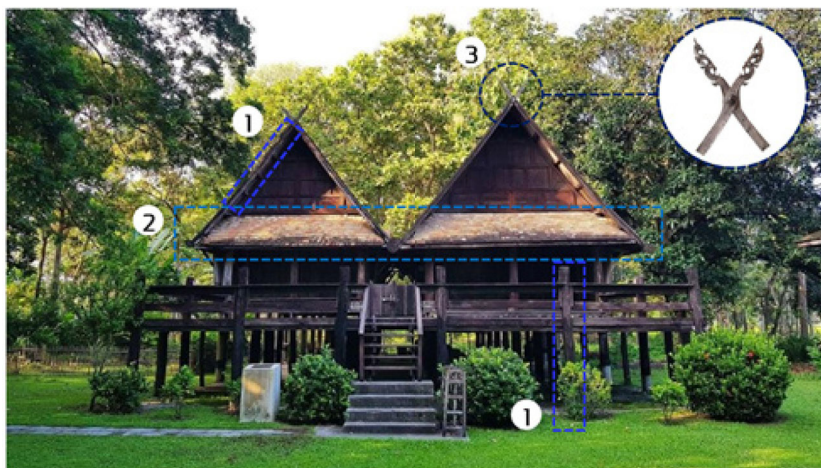
หนึ่งในข้อค้นพบที่สำคัญจากการศึกษาการรับรู้ คือ องค์ประกอบที่มองเห็นได้มักจะเป็นตัวสื่อความหมายที่ทรงพลังที่สุดในงานสถาปัตยกรรม ยกตัวอย่างเช่น การศึกษาของ Kaplan & Kaplan (1989) พบว่า ผู้คนมักจะตอบสนองต่อองค์ประกอบที่มองเห็นได้ ค้นเคย และมีความสำคัญทางวัฒนธรรมมากที่สุด ซึ่งบ่งชี้ว่าการผสมผสานองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมเข้ากับอาคารสมัยใหม่ สามารถเพิ่มความสอดคล้องทางวัฒนธรรมกับชุมชนท้องถิ่นได้มากขึ้น

ในภาคเหนือของประเทศไทย การรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาในงานสถาปัตยกรรมอาจได้รับอิทธิพลจากปัจจัยหลายประการ เช่น ความคุ้นเคยส่วนตัวกับอาคารล้านนาดั้งเดิม ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม และความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเฉพาะ การศึกษานี้มุ่งสำรวจปัจจัยเหล่านี้ อย่างละเอียด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับวิธีการที่อัตลักษณ์ล้านนาถูกมองเห็นในบริบทของอาคารศาลากลางจังหวัด

อัตลักษณ์ล้านนาในสถาปัตยกรรม

อัตลักษณ์ (identity) คือ ความหมายที่มาจากความรู้สึก ประสบการณ์ ความเป็นเจ้าของและการเปลี่ยนแปลง เกิดขึ้นจากประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ชีววิทยา ความทรงจำที่สะสม สถานะอำนาจ และการแสดงความรู้สึก แต่แต่ละคนรับรู้อัตลักษณ์ตามข้อกำหนดทางสังคมและภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมที่มีรากฐานมาจากโครงสร้างทางสังคมของพวกเขา (Zeini, 2017) ประเทศไทยในอดีตนั้น ด้วยนโยบายที่ต้องการสร้างอัตลักษณ์แห่งชาติเพื่อความเป็นเอกภาพ การเกิดขึ้นของรัฐชาติจึงส่งผลให้เกิดการสูญเสียอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Thammasena, 2010) สถาปัตยกรรมประเภทอาคารราชการ เช่น ศาลากลางจังหวัด ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก ทำให้เกิดเป็นอาคารศาลากลางจังหวัดที่มีรูปแบบเป็นสถาปัตยกรรมสมัยใหม่

อัตลักษณ์ล้านนาในสถาปัตยกรรม สามารถพบได้จากองค์ประกอบสถาปัตยกรรมล้านนา ซึ่งแบ่งได้ 3 ประเภท คือ (1) ส่วนประกอบในโครงสร้าง เช่น เสา คาน กรอบโครงหลังคาส่วนบน เช่น ช่อ ใบดั่ง จันทัน แป (2) ส่วนประกอบงานสถาปัตยกรรมในทางราบ หมายถึง ส่วนที่เป็นพื้น เช่น พื้นเรือนนอน เติ้น ขาน ระเบียง ทางเดิน ส่วนในทางดิ่ง เช่น ฝาเรือน ประตู หน้าต่าง พื้นหลังคา และ ฝาทือฉลุลอยของเติ้น และ (3) ส่วนประกอบที่เป็นเครื่องหมายสัญลักษณ์มีความหมายสำคัญ เช่น กาแล ห้ายนต์ (Charernsupkul & Temiyabandha, 1996) (ดังภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 บ้านแบบล้านนา

ที่มา: ปรับปรุงจาก CMU Lanna House Museum (n.d.)

วิธีดำเนินการวิจัย

1. พื้นที่การศึกษา

การวิจัยนี้ได้ดำเนินการใน 9 จังหวัดในภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ เชียงใหม่ น่าน พะเยา เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ แม่ฮ่องสอน และอุตรดิตถ์ จังหวัดเหล่านี้ถูกเลือกเพราะเป็นศูนย์กลางทางประวัติศาสตร์ของอาณาจักรล้านนา และเป็นที่ตั้งของตัวอย่างสถาปัตยกรรมล้านนาดั้งเดิมจำนวนมาก อาคารศาลากลางจังหวัดในพื้นที่เหล่านี้เป็นจุดสนใจหลักของการศึกษา เนื่องจากเป็นหนึ่งในอาคารสาธารณะที่โดดเด่นที่สุดในแต่ละจังหวัด และได้รับการออกแบบให้สะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

2. วิธีการเก็บข้อมูล

เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาในอาคารศาลากลางจังหวัด การศึกษานี้ใช้วิธีการผสมผสานระหว่างการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูล คือ การทดสอบการรับรู้ ซึ่งผู้เข้าร่วมจะได้ชมภาพของอาคารศาลากลางจาก 9 จังหวัด และถูกขอให้ระบุองค์ประกอบที่พวกเขาเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ล้านนา

3. การสุ่มตัวอย่างและการวิเคราะห์

ผู้เข้าร่วมการศึกษาได้รับการคัดเลือกโดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (convenience sampling) มีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 405 คน ซึ่งเป็นตัวแทนของประชากรหลากหลายกลุ่มในแต่ละจังหวัด ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากการทดสอบการรับรู้ถูกวิเคราะห์โดยใช้วิธีการทางสถิติ รวมถึงการวิเคราะห์ความถี่ด้วยตาราง (cross-tabulation) เพื่อการเปรียบเทียบมาก-น้อย และวิเคราะห์เนื้อหาจากคำตอบที่ได้รับด้วยการระบุคำสั้น ๆ ขององค์ประกอบสถาปัตยกรรม จากสถิติประชากรในประเทศไทยเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2561 (Official Statistics Registration Systems, 2018) พบว่า มีประชากรของแต่ละจังหวัด ได้แก่

- 1) เชียงราย 1,292,130 คน
- 2) น่าน 478,989 คน
- 3) พะเยา 475,215 คน
- 4) เชียงใหม่ 1,763,742 คน
- 5) แม่ฮ่องสอน 282,566 คน
- 6) แพร่ 445,090 คน
- 7) ลำปาง 742,883 คน
- 8) ลำพูน 405,955 คน
- 9) อุตรดิตถ์ 455,403 คน

การคำนวณหากลุ่มตัวอย่างที่ต้องการในการทำแบบสอบถามได้จำนวน 400 คน โดยแบ่งเฉลี่ยแต่ละจังหวัด จะได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจังหวัดละ 45 คน จึงมีจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 405 คน และใช้การสุ่มแบบสะดวกจากสถานที่หลายแห่งที่มีคนพลุกพล่าน เช่น สถานศึกษา ตลาด และห้างสรรพสินค้า แล้วจึงทำการวิเคราะห์ผลด้วยค่าความถี่และแสดงผลเป็นคำร้อยละ

4. การคัดเลือกภาพตัวแทน

ภาพตัวแทนของศาลากลางแต่ละจังหวัด คัดเลือกจากภาพด้านหน้าของศาลากลางทั้งหลัง และเลือกภาพที่มีความใกล้เคียงกับการมองเห็นมากที่สุด ข้อจำกัดของมุกกล้อง เช่น ต้นไม้บัง และระยะด้านหน้าอาคารที่จำกัด จึงกำหนดให้ภาพแสดงรูปด้านหน้าโดยเฉพาะทางเข้าหลักให้ได้ตั้งแต่พื้นถึงยอดหลังคา ดังภาพที่ 2 - 10

ภาพที่ 2 ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่

ที่มา: Chiang Mai City Hall (n.d.)

ภาพที่ 3 ศาลากลางจังหวัดน่าน

ที่มา: Author

ภาพที่ 4 ศาลากลางจังหวัดอุดรดิตถ์

ที่มา: Office of Social Development and Human Security, Uttaradit Province (2020)

ภาพที่ 5 ศาลากลางจังหวัดแพร่

ที่มา: Author

ภาพที่ 6 ศาลากลางจังหวัดลำปาง

ที่มา: Author

ภาพที่ 7 ศาลากลางจังหวัดแม่ฮ่องสอน
ที่มา: Author

ภาพที่ 8 ศาลากลางจังหวัดพะเยา
ที่มา: Author

ภาพที่ 9 ศาลากลางจังหวัดเชียงราย
ที่มา: Chiang Mai News (2016)

ภาพที่ 10 ศาลากลางจังหวัดลำพูน

ที่มา: Author

5. ขั้นตอนการทำวิจัย

เมื่อได้ผู้เข้าร่วมศึกษาแล้ว จะให้ผู้เข้าร่วมศึกษาดูภาพถ่ายศาลากลางจังหวัด ดังภาพที่ 2 - 10 ทีละหนึ่งภาพ โดยเปิดภาพจากอุปกรณ์ Ipad เพื่อช่วยลดความคลาดเคลื่อนของสีและความละเอียดของรูปภาพที่ใช้ประกอบในแบบสอบถาม จากการตีพิมพ์แบบสอบถามกระดาษที่อาจทำให้คุณภาพของรูปภาพน้อยลง และได้ภาพไม่ตรงตามสี (Kaplan, 1985) แล้วผู้เข้าร่วมจะเลือกตอบ “รับรู้” หรือ “ไม่รับรู้” หากผู้เข้าร่วมศึกษาตอบ “รับรู้” จึงจะถามต่อว่า “รับรู้อัตลักษณ์ล้านนาจากอะไร” เพื่อให้ผู้เข้าร่วมศึกษาตอบคำถามสั้น ๆ ซึ่งผู้สอบถามจะเป็นผู้บันทึกคำตอบเองทั้งหมด

ผลการวิจัย

1. การรับรู้ของสาธารณะต่ออัตลักษณ์ล้านนา

ผลการทดสอบการรับรู้ พบว่า องค์ประกอบของหลังคาในอาคารศาลากลางจังหวัด โดยเฉพาะ “กาแล” เป็นสัญลักษณ์ที่ได้รับการยอมรับมากที่สุดในฐานะอัตลักษณ์ล้านนา ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เชื่อมโยง “กาแล” กับวัฒนธรรมล้านนา โดยให้เหตุผลว่ารูปทรงที่โดดเด่นและความหมายเชิงสัญลักษณ์เป็นเหตุผลที่ทำให้พวกเขาจดจำได้ องค์ประกอบอื่น ๆ เช่น หลังคาที่ลาดชันและการใช้วัสดุธรรมชาติเช่น ไม้ ก็ถูกกล่าวถึงบ่อยครั้งว่าเป็นลักษณะที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ล้านนาด้วยเช่นกัน

2. การวิเคราะห์เปรียบเทียบ

เมื่อเปรียบเทียบการรับรู้ในทั้ง 9 จังหวัด พบว่า แต่ละอาคารมีความแตกต่างกันที่น่าสนใจในระดับภูมิภาค เช่น ผู้เข้าร่วมจากจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ซึ่งตั้งอยู่ในใจกลางของอดีตอาณาจักรล้านนามีแนวโน้มที่จะรับรู้และชื่นชมองค์ประกอบเชิงสัญลักษณ์ของสถาปัตยกรรมล้านนามากกว่า ในทางกลับกัน ผู้เข้าร่วมจากจังหวัดที่ตั้งอยู่รอบนอกของภูมิภาคล้านนา เช่น อุตรดิตถ์ มีความคุ้นเคยกับองค์ประกอบ

เหล่านี้น้อยกว่า และมีแนวโน้มที่จะไม่เชื่อมโยงองค์ประกอบเหล่านี้กับอัตลักษณ์ล้านนา สิ่งนี้บ่งชี้ว่า ความเข้มแข็งของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอาจแตกต่างกันไปตามสถานที่ทางภูมิศาสตร์ และความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์กับอาณาจักรล้านนา

3. ข้อมูลเชิงสถิติ

จากการทดลองและเก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือในการวิจัย 2 ส่วน คือ (1) แบบสอบถาม และ (2) การวิเคราะห์ผลการศึกษพบว่า ผู้ตอบเกิดการรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาจากอาคารศาลากลางจังหวัดเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (1) จังหวัดเชียงใหม่ คิดเป็นร้อยละ 68.89 (2) จังหวัดน่านและจังหวัดอุดรดิตถ์ คิดเป็นร้อยละ 42.22 (3) จังหวัดแพร่และจังหวัดลำปาง คิดเป็นร้อยละ 35.56 (4) จังหวัดแม่ฮ่องสอน คิดเป็นร้อยละ 33.33 (5) จังหวัดพะเยา คิดเป็นร้อยละ 26.67 (6) จังหวัดเชียงราย คิดเป็นร้อยละ 24.44 และ (7) จังหวัดลำพูน คิดเป็นร้อยละ 22.22 ตามลำดับ (ดังตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ผลการทดสอบการรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาในอาคารศาลากลางจังหวัด

การรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาในอาคารศาลากลางจังหวัด (รายจังหวัด)	จำนวน (คน)	รับรู้ (คน)	ไม่รับรู้ (คน)	ความสามารถในการรับรู้ (ร้อยละ)
1. จังหวัดเชียงราย	45	11	34	24.44
2. จังหวัดเชียงใหม่	45	31	14	68.89
3. จังหวัดน่าน	45	19	26	42.22
4. จังหวัดพะเยา	45	12	33	26.67
5. จังหวัดแพร่	45	16	29	35.56
6. จังหวัดแม่ฮ่องสอน	45	15	30	33.33
7. จังหวัดลำปาง	45	16	29	35.56
8. จังหวัดลำพูน	45	10	35	22.22
9. จังหวัดอุดรดิตถ์	45	19	26	42.22
รวม	405	149	256	

การอภิปรายผลการศึกษา

1. การตีความผลการศึกษา

ผลการศึกษาเน้นย้ำถึงความสำคัญขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเฉพาะที่มีบทบาทในการสื่อถึงอัตลักษณ์ล้านนา ความเชื่อมโยงอย่างแน่นแฟ้นระหว่าง “กาแล” กับอัตลักษณ์ล้านนา ชี้ให้เห็นว่า องค์ประกอบนี้มีบทบาทสำคัญในการรักษาความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมในภาคเหนือของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างในระดับภูมิภาคในการรับรู้บ่งชี้ว่า การใช้แนวทางเดียวกันทั้งหมดในการ

ผสมผสานอัตลักษณ์ล้านนาเข้ากับอาคารราชการอาจไม่เหมาะสม ดังนั้น สถาปนิกและนักออกแบบจึงควรพิจารณาบริบททางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละจังหวัดเมื่อออกแบบอาคารสาธารณะ

2. ผลกระทบต่อการออกแบบสถาปัตยกรรม

ผลการศึกษาี้ มีผลกระทบสำคัญต่อการออกแบบอาคารราชการในภาคเหนือของประเทศไทย เพื่อสื่อถึงอัตลักษณ์ล้านนาอย่างมีประสิทธิภาพ สถาปนิกควรให้ความสำคัญกับการใช้องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิม เช่น กาแล และหลังคาที่ลาดชัน อย่างไรก็ตาม การออกแบบควรตระหนักถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบเหล่านี้ให้เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของแต่ละจังหวัด โดยคำนึงถึงปัจจัย เช่น ความขึ้นขอบทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์กับอาณาจักรล้านนา

3. ความท้าทายและข้อควรพิจารณา

แม้ว่าการศึกษานี้จะให้ข้อมูลที่มีคุณค่าเกี่ยวกับการรับรู้อัตลักษณ์ล้านนา แต่ยังคงมีความท้าทายและข้อควรพิจารณาหลายประการสำหรับการวิจัยในอนาคต ตัวอย่างเช่น ความแตกต่างระหว่างรุ่นในการรับรู้บ่งชี้ว่าคนรุ่นใหม่อาจมีความเชื่อมโยงกับรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมน้อยลง ซึ่งอาจเป็นความท้าทายในการรักษาอัตลักษณ์ล้านนาในระยะยาว นอกจากนี้ การทดสอบการรับรู้ทางสายตาในงานศึกษานี้ อาจไม่สามารถจับความซับซ้อนจากประสบการณ์ของผู้คน และตีความงานสถาปัตยกรรมในชีวิตประจำวันได้อย่างครบถ้วน

การสรุปผลการศึกษา

การศึกษานี้ได้แสดงให้เห็นว่า การรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาในอาคารศาลากลางจังหวัดมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเฉพาะ โดยเฉพาะการตกแต่งหลังคาที่เรียกว่า “กาแล” ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า องค์ประกอบเหล่านี้มีความสำคัญต่อการรักษาความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมในภาคเหนือของประเทศไทยและควรได้รับการอนุรักษ์ไว้ในการออกแบบสถาปัตยกรรมในอนาคต อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างในระดับภูมิภาคในการรับรู้ยังชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการใช้แนวทางที่ละเอียดอ่อนมากขึ้น ซึ่งคำนึงถึงบริบททางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละจังหวัด

จากผลการศึกษาี้ มีข้อเสนอแนะหลายประการสำหรับสถาปนิก ผู้กำหนดนโยบาย และรัฐบาลท้องถิ่นในภาคเหนือของประเทศไทย ประการแรก สถาปนิกควรให้ความสำคัญกับการใช้องค์ประกอบสถาปัตยกรรมล้านนาแบบดั้งเดิมในการออกแบบอาคารราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ประกอบที่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่แข็งแกร่ง ประการที่สอง ผู้กำหนดนโยบายควรสนับสนุนโครงการที่ส่งเสริมการอนุรักษ์และส่งเสริมอัตลักษณ์ล้านนาในงานสถาปัตยกรรมสาธารณะ รวมถึงการให้ทุนและทรัพยากรสำหรับการบูรณะอาคารประวัติศาสตร์ สุดท้าย รัฐบาลท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมกับชุมชนในกระบวนการออกแบบ เพื่อให้แน่ใจว่าความชอบและค่านิยมทางวัฒนธรรมของประชาชนสะท้อนอยู่ในงานออกแบบสุดท้าย

เอกสารอ้างอิง

- Bahga, S. & Raheja, G. (2019). A Study of regional assertions in the architecture of Delhi from the 1970s to the present. **Buildings** 2019, 9, 1-28.
- Charemsupkul, A. & Temiyabandha, V. (1996). **Ruean Lanna Thai lae prapheni karn pluk ruean**. (In Thai) [Northern Thai domestic architecture and rituals in house-building]. Bangkok: The Association of Siamese Architects under Royal Patronage.
- Chiang Mai City Hall. (n.d.). **Chiang Mai city hall** [Picture]. Retrieved from June 6, 2020 <https://mapio.net/pic/p-5207796>
- Chiang Mai News. (2016). **Chiang Rai old city hall** [Picture]. Retrieved June 6, 2020, from <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/521636>
- Chiwarak, P. (2023). Khwam pen ma khong kham Lanna lae Lanna Thai doi sangkhep. (In Thai) [A Brief History of the Words Lanna and Lanna Thai]. **Thammasat Journal of History**, 10(1), 79–106.
- CMU Lanna House Museum. (n.d). **Lanna house** [Picture]. Retrieved June 6, 2020, from <https://www.chiangmaimaster.com/place/lanna-traditional-house-museum-cmulhm>
- Frampton, K. (2016). **Toward a critical regionalism: six points for an architecture of resistance**. London: Routledge.
- Kaewpeela, P., Raksawin, K. & Suthasupa, S. (2020). Identity on the facade of Roi Et provincial hall. **Asian Journal of Environment-Behaviour Studies**, 5(15), 29–42.
- Kaplan, R. (1985). The analysis of perception via preference: a strategy for studying how the environment is experienced. **Landscape Planning**, 12(2), 161-176.
- Kaplan, R., & Kaplan, S. (1989). **The experience of nature: a psychological perspective**. New York: Cambridge University Press.
- Office of Social Development and Human Security, Uttaradit Province. (2020). **Uttaradit city hall** [Picture]. Retrieved June 6, 2020, from <https://uttaradit.m-society.go.th/ข้อมูลทั่วไปจังหวัด>

- Official Statistics Registration Systems. (2018). **Chamnuan ratsadon thua ratchaanachak tam lakthan karn thabian ratsadon**. (In Thai) [The number of citizens in the kingdom according to citizen registration records]. Retrieved June 2, 2019, from https://stat.bora.dopa.go.th/stat/pk/pk_61.pdf.
- Potjanalawan,P. (2013). Prawattisat niphon khong karn riak chue mueang khiao ngok wiang la kon lae Lampang. (In Thai) [Historiography of naming“Lampang”through historical documents]. **Humanities and Social Sciences Review**, 1(1), 53–80.
- Poupuntarugsagul, A. & Raksawin, K. (2024). A comparative study on land use control between selected conservation residential areas (CRA) in the United States and Chiang Kham city. **Environment-Behaviour Proceedings Journal**, 9(27), 221–226.
- Raksawin, K. (2011). **The study of shophouse façade design in Chiangmai, Thailand** (Doctoral dissertation). Osaka: Osaka City University.
- Thammasena, A. (2010). **Karn prakopsang attalak chattiphan khong klum khon yong nai changwat Lamphun**. (In Thai) [Reconstruction of youngness in Lamphun province] (Master’s thesis). Bangkok: Thammasat University.
- The secretariat of the cabinet. (2010). **Karn prachum khanakammakarn amnuai karn chat rabop sun ratchakarn khang thi 2/2553**. (In Thai) [Meeting of the the government center management committee 2/2010]. Retrieved June 2, 2019, from http://www.cabinet.soc.go.th/soc/Program2-3.jsp?top_serl=224305&key_word=&owner_dep=%B9%C3&meet_date_dd=6&meet_date_mm=&meet_date_yyyy=2553&doc_id1=&doc_id2=&meet_date_dd2=&meet_date_mm2=&meet_date_yyyy2=
- Zeini, I.E. (2017). The Cities’ Identities between Critical Regionalism and Globalization. **Proceeding of Cities’ Identity Through Architecture and Arts (CITAA)** (pp.1-10). Pforzheim: Germany.